

Zagonetka za Perikla – ili „Iza ovih vrata živi Mia“

Da bi sakrio svoju izopačenost i zadržao uz sebe kćer kao prilježnicu, Antioh je za njezine prosce smislio zagonetku. Onaj tko je ne odgonetne, smaknut je

TEORIJA

Samo autor životnim iskustvom može započeti dramu u kojoj kralj pred princa, koji prosi njezovu kćer, može hladnokrvno postaviti prepreku u obliku zagonetke kojom mu ne osobito prikriveno otkriva da je u incestnom odnosu s vlastitom kćerkom.

Zagonetka ne pati od dvosmislenosti. Ne da se više Shakespeareu pristojno prikazivati lažne društvene odnose. Djeca su vlasništvo pa se, draga publiko, vi nosite s time. A da ne bi bilo zabune, na samom početku djela *Periklo* dolazi uvodničar Gower, kao kor, i otkriva što se događa na Antiohovu dvoru:

„Kći ta bje vedra, divna, blaga,
Ko da bje samom nebu draga.
Otac je ljubiti počeo vruće
Počinivši rodoskvrnuće:
Loša kći, gori otac, što je skloni
Na takav grijeh, kog svatko nek se kloni.
Al s vremenom to grešno djelo
Navika duga zbrisa cijelo.“¹

Da bi sakrio svoju izopačenost i zadržao uz sebe kćer kao prilježnicu, Antioh je za njezine prosce smislio zagonetku. Onaj tko je ne odgonetne, smaknut je. U prošnju dolazi i Periklo, knez Tira. Dočekuju ga već pobijeni slavni kneževi koji nisu uspjeli s rješenjem. Ništa tu nije skriveno. No Shakespeareov *Periklo* podsjeća da „Slika je smrti zrcalo što kaže /Da život tek je dah i da nas laže.“² I hrabro čita Antiohovu umotvorinu:

¹ Shakespeare, W. (1987) *Periklo*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, str. 46, prijevod L. Paljetak

Shakespeare, W. (1968) *Pericles, Prince of Tyre*, New York: Washington Square Press, str. 2 „This king unto him took a peer,/ Who died and left a female heir,/So buxom, blithe and full of face/ As Heaven had lent her all His grace,/With whom the father liking took/And her to incest did provoke,/Bad child, worse father! To entice his own/To evil should be done by none./ But custom what they did begin/Was with long use accounted no sin.

² Shakespeare, W. (1987) *Periklo*, op.cit., str. 48 Shakespeare, W. (1968) *Pericles, Prince of Tyre*, op. cit. str.4

„Zmija ja nisam, al mi godi
Za hranu majka što me rodi.
Muža ja tražih, svuda zađoh
I ljubav svu u oca nađoh.
Otac, sin, muž je on u svemu,
Ja majka, žena, dijete njemu.
Kako to može biti, kaži;
Želiš li živjet, ključ tom traži.“³

Ne treba Periklu mnogo da shvati o čemu se radi. Izvlači se, bježi iz Antiohije i od kraljeve naredbe da ga se ubije kad je shvatio da Periklo zna o kakvoj se zamci radi. No nesreća ga prati cijelo vrijeme. On je čovjek koji privlači nesreću, kako je primijetio redatelj **Sir Trevor Nunn**. *Plemić je, skroman, u sjeni svog izvanrednog oca*. Nunn pita: „Koliko znamo danas takvih ljudi? Kriza zbog nesreća rano ga dohvaća, no on hrabro ide dalje, zla ga sreća ponovno pogađa i dovodi ga do toga da postaje pustinjakom.“⁴

No Shakespeareov je *Periklo* anticipira. Naslućuje što vodi nesreći. Ne želeći otkriti **Antiohu** da ga je prozreo, izbjegava pravi odgovor:

“Tko ima knjigu tog što kralji rade,
Bolje mu nju je držat zatvorenu.
Otkriven grijeh ko vjetar je što puše
I oči drugih puni prašinom,
Premda to ljuto plaća se, kad svene
Vjetar, tad uzrok vide bolne zjene
I sklope se pred novim.”⁵

Grijeh drugih o kojem se šuti, dohvaća svjedoke.

Oženi se, izgubi ženu Taidu i kćer Marinu.

Shakespeareove su nesreće često vezane za more. Mjesto koje ime ulogu nesvjesnog. Ali i koje spašava nastradale. Ako se Shakespeareu prohtije. Tako i Periklu vrati suprugu i dijete gotovo na kraju života. Sretan kraj daruje publici.

Thomasa Eliota je to ponovno sjedinjenje Perikla s obitelji navelo na poemu *Marina*. Za njega je *najbolja scena prepoznavanja ona iz petog čina te je mišljenja da je*

³ Shakespeare, W. (1987) *Periklo*, op. cit. str. 49

Shakespeare, W. (1968) *Pericles, Prince of Tyre*, str. 5

⁴ Cynthia Zarin, “The Continual Riddle of Shakespeare’s *Pericles*”, *New Yorker*, March 8, 2016

⁵ Shakespeare, W. (1987) *Periklo*, op. cit. str. 49

Shakespeare, W. (1968) *Pericles, Prince of Tyre*, str. 6 Pericles: „Who has a book of all that monarchs do,/He’s more secure to keep it shut than shown./For vice repeated is like the wand’ring wind, /Blows dust in others’ eyes, to spread itself;/And yet the end of all is bought thus dear:/The breath is gone, and the sore eyes see clear/To stop the air would hurt them.“

Periklo savršen primjer dramske akcije bića koja su više od ljudskih, viđena u svjetlu koje jače od danjeg.

Periklo je izbezumljen od nevjerice i radosti:

„O, Helikane, udari me, vrli
Čovječe, ranu, bol mi smjesta zadaj,
Da ne bi more beskrajnog veselja
Obale moje preplavilo smrtno
I slašću me potopilo. O, dodi
Ti što mi vraćaš ono što ti dadoh.
Ti rođena na moru, sahranjena
U Tirzu, opet nađena na moru!
O Helikane, klekni, gromoglasno
Zahvali nebu: ovo je Marina!“⁶

Shakespeareove su nesreće često vezane za more. Mjesto koje ime ulogu nesvjesnog. Ali i koje spašava nastradale. Ako se Shakespeareu prohtije

Satre je smaknućem. Zagonetka je dvostruka. Nije samo namijenjena proscima. Zrcalo je publici i povijesti. Postavlja pitanje - bilo je tako lako, zašto to niste htjeli uvidjeti? Razriješiti jednom zauvijek? Je li to razlog da se zloknobnost rodoskvrnuća prenosi poput prašine nošene vjetrom?

Pokušaj prisile Marine na prostituciju u Shakespeareovom *Periklu* potresna je scena koja podsjeća da se stoljećima ništa nije promijenilo.

⁶ Shakespeare, W. (1987) *Periklo*, op. cit. str. 133 Shakespeare, W. (1968) *Pericles, Prince of Tyre*, str. 91

Osim Antiohove zamke za prosce i Perikla, i sam je komad zagonetka. Kako to da ostali prosci nisu prozreli tu zapravo vidljivu zamku? Bilo im je lakše da budu pogubljeni nego da se umiješaju? Da razotkriju incest. Bili su baš glupi? Ili tek disciplinirano pristojni? Kao i vi kad se ne želite umiješati. Kao da vas ikad nešto može spasiti od vaše savjesti. Pa prihvaćate mogućnost da je se uspava zauvijek. Antioh to lako rješava. Satre je smaknućem. Zagonetka je dvostruka. Nije samo namijenjena proscima. Zrcalo je publici i povijesti. Postavlja pitanje - bilo je tako lako, zašto to niste htjeli uvidjeti? Razriješiti jednom zauvijek? Je li to razlog da se zloknobnost rodoskvrnuća prenosi poput prašine nošene vjetrom?

Brine li se tko poslije za tu kćer? Ili ona čeka 21. stoljeće da završi u reklami. Kao propagandni medijski materijal projekta protiv obitelji kojoj se fućka za vlastiti zločin nad svojim djetetom. Koji se prenosi iz stoljeća u stoljeće, iz jedne vlasti na drugu. Kao neka nepoznata Mia, koja živi u susjedstvu, na čiju se muku nitko ne osvrće. Kao svako peto seksualno zlostavljano

dijete na koje je potrebno upozoriti civilizirane slušatelje plaćenom porukom. Shakespeareovo razrješenje autor-ska je kazna. Nema tu zakonskog suđenja, razvlačenja i traumatiziranja djeteta u licemjernoj igri bešćutnog pravosuđa.

Pokušaj prisile Marine na prostituciju u Shakespeareovom *Periklu* potresna je scena koja podsjeća da se stoljećima ništa nije promijenilo. Danas je to i dokona zabava dekadentnim bogataškim kćerima kao što je bivša djevojka **Jeffreyja Epsteina** optuženog za pedofiliju – **Ghislaine Maxwell** koja se bavljala podvođenjem maloljetnica te je i organizirala seksualno trgovanje. **Epstein** je u *Vanity Fairu* iz 2003. opisuje kao svoju najbolju prijateljicu.

Mlade djevojke oduvijek su bile na prodaju, kao što to istraživački prikazuje **Kristen Richardson** u knjizi ***The Season*** (A social history of debutante). Uvijek je taj *debut elegantna kontrola nad kćerkama*.⁷ Pripovijest o moći i novcu.

Alexandra Kollontai 1921. je godine na Trećoj konferenciji regionalnog Ženskog odjela u svojem govoru o načinima borbe protiv prostitucije – ekonomskom neovisnošću, samopouzdanjem i slobodom te prihvaćanjem odgovornosti za svoje odluke - pokušala razriješiti gospodarski, politički i socijalni problem prostitucije. Tog malograđanskog nasljeđa.⁸ Konačnost ju je poštjednala uvida u to da se život ne odvija dobrohotnom ljudskom progresijom.

Shakespeareova Marina mudrošću i elokvencijom, ali i uz pomoć božice Diane, preobraća pohotnike. Lizimah, namjesnik Mitilene, koji se dolazi „opustiti“ u bordel odlazi nakon njezina govora:

**„Ne mislih da znaš
Govorit tako lijepo; ni ne sanjah,
Da ovamo i dođoh s grešnom mišlju,
Tvoj govor bi je izmijenio. Uzmi
To zlato, istraj na svom čistom putu,
I nek te bozi krijepe.“⁹**

Marinin nastup gotovo uništava poduzetništvo njezinih vlasnika. Tako će Svodnica, voditeljica bordela:

**„...Uz nju bi se ohladio
I sam bog Prijap, po njoj bi svijet izumro.“**

⁷ Libby Purves, “Well buffed up daughters”, *TLS*, May 8, 2020
⁸ Alexandra Kollontai (1980)“Prostitution and ways of fighting it“, govor na na trećoj sve ruskoj konferenciji Regional Women Departmant, 1921, u *Selected Writings*, New York, London: Norton and Company, str. 261

⁹ Shakespeare, W. (1987) *Periklo*, op. cit. str. 119
Shakespeare, W. (1968) *Pericles, Prince of Tyre*, str. 116

Treba joj oduzeti nevinost ili se nje riješiti. Umjesto da ugodi posjetiocima i učini ono što nalaže naš poziv, ona se prene-maže, izmišlja sporedne razloge, glavne razloge, moli i kleči, tako da bi i samog vraga pretvorila u puritanca kad bi pokušao dobiti od nje poljubac.“¹⁰

Kako to da ostali prosci nisu prozreli tu zapravo vidljivu zamku? Bilo im je lakše da budu pogubljeni nego da se umiješaju? Da razotkriju incest. Bili su baš glupi? Ili tek disciplinirano pristojni? Kao i vi kad se ne želite umiješati

tura kojoj svjedočimo je i pedofilski. Od psihoanalitičkih Freudovih istraživanja iz *Uvoda u psihoanalizu* - koja pokazuju da je incestuozni ljubavni izbor prvi te mu se tek kasnije opire, lakanovski bi se reklo da je temeljna žudnja incestuozna, za primordijalnim Drugim – povijest ljudskog ponašanja pokazuje da se incestuozno prekoračenje ne sastoji samo u tjelesnoj razmjeni nego je prije svega svemoćna želja da se odjednom zauzmu sva mjesta: biti odjednom otac, majka, sin i kći. Žudnja je to za svemoći. **Juan Eduardo Tesone** ukazuje da je mit Jednoga, svemoćnoga i savršenog bića zajednička fantazija svih rodoskrvnih roditelja. *Njihova descendencija ne postoji, osim u nutrini onoga Ja koja se smatra nečim grandioznom. Dijete ne dobiva nikakvu vrijednost osim vrijednosti narcističkog privjeska*.¹¹

„Ako se incestuozni otac služi tijelom svoje kćeri da bi postigao određeni užitak, onda joj uskraćuje egzisten-

¹⁰ Shakespeare, W. (1987) *Periklo*, op. cit. str. 116
Shakespeare, W. (1968) *Pericles, Prince of Tyre*, str. 74

¹¹ Juan Eduardo Tesone, „Psihoanalitičke napomene o incestu: Raskinuti trokut?“, *Quorum*, 1/1999, prijevod D. Domić, str. 206

Od Shakespeareova vremena do razdoblja kada se malo tko sjeća tko je ona zapravo, božica Diana umorila se od ljudske pervertiranosti; a policija, često i roditelji, moćnici, kao i zaigrani narcisoidni političari, preprodavači droge, i brojni drugi predatori koje štite položaj i lažni ugled, s lakoćom savladavaju još neodrasle proizvodima farmakološke industrije.

Sada već postoje brojna ukoričena povijesna, sociološka, psihološka i psihoanalitička istraživanja rodoskrvnuća. Zloupotrebe djeteta. Nije to neka viša matematika. Osim što zakonu i samim sucima to nije baš sasvim jasno. No narcistička kul-

cijalni uvjet kćeri odvojene od oca.¹² U tom odnosu koji označuje kao svemoćno–narcističan, Tesone naglašava, *otac a konačno i majka, zlostavljaju kćer ili sina niječući im status subjekta*.

„Taj ekspanzionizam koji ne poznaje nikakvih granica – i koji je po svojoj biti smrtonosan – iznenada napada dijete pokušajem regresivnog stapanja. Narcističko Ja okružuje Drugoga, kojega smatra samo izdankom vlastitog sebstva. Želja za Jednim nespojiva je sa željom za Drugoga.“¹³

Tesone navodi **McDougallovo** (1976.) upozorenje da Narcisovo zrcalo drhti od ruke drugoga. *A ruka tog drugoga može biti djetetova ruka. Djetetova želja koliko god još bila edipovska, ne ulazi nužno u koliziju sa željom oca koji zlostavlja. Ferenzi je naglašavao da jezična pomutnja između odrasloga i djeteta proizlazi odatle što odrasli na djetetovu potrebu za nježnošću odgovara jezikom erotiziranja. ... Često se događa da djeca koja su morala trpjeti incest imaju učestale nesreće ili pokušavaju samoubojstvo*.¹⁴

I dok je u djelu **Periklo** rodoskrvnuće raskrinkano već na početku i u temelju je slijeda životnih nesreća glavnog lika, u **Shakespeareovom se Kralju Learu** ovisnost o razornosti narcističke moći naslućuje u nadmetanju ljubavlju prema ocu njegovih triju kćeri. Iskrena **Cordelia** izaziva očev bijes i razbaštinjenje iskrenom izjavom:

**„Al ako sestre, kako vele, samo Vas ljube, čemu njima muževi?
Da ja se udam, s mojom zakletvom bi Moj muž i pola ljubavi mi steko
I pola pažnje i pokornosti
Ja zaista se nikad ne ću udat
Ko sestre mi, da samo oca ljubim.“¹⁵**

Learu se smračilo:

**„O bolje, da se nisi
Ni rodila, kad nisi znala bolje
Da omiliš mi“¹⁶**

¹² Ibid., str. 212

¹³ Ibid., str. 212

¹⁴ Ibid., str. 214

McDougall, J. (1976) *Narcisse en quête d’une source*. Nouv. Rev. Psa., 13, 293-311.

¹⁵ Shakespeare, W. (1950) *Kralj Lear*, Zagreb, Matica hrvatska, prijevod: M. Bogdanović, str. 13

Shakespeare, W. (2004) *King Lear*, Hertfordshire: Wordsworth Editions, str. 15

¹⁶ Shakespeare, W. (1950) *Kralj Lear*, op. cit., str. 21

Shakespeare, W. (2004) *King Lear*, op. cit. str. 39 “Lear: Better thou/ Hadst not been born, than not t’have pleased me better”

Uz lik **Hamleta**, osobito je **Kralj Lear** zaintrigirao **Freudovu** psihoanalitičku znatiželju u ogledu iz 1913. godine o biranju triju kovčežića.¹⁷ Jer tko su te tri Learove kćeri? Za **Sigmunda Freuda** su tri kovčežića, između kojih prosci biraju u **Mletačkom trgovcu**, simbolički tri žene. **Freud** u tome vidi tri, za muškarca neizbježna odnosa prema ženi: *stvoriteljici, prijateljici i uništavateljici*. Majka sama, ljubavnica koju odabire po uzoru na nju i na kraju majka zemlja koja ga prima u svoje okrilje. *Tek će ga treća od žena Sudbine, šutljiva boginja smrti, jedina odana kći, prigrliti. Vječna mudrost zaogrnutu u mit savjetuje*, sugerira Freud, *da se odrekemo ljubavi, da se sprijateljimo s nužnošću umiranja. Biramo tamo gdje se u stvarnosti pokoravamo prinudi, a ona koju odabiremo nije užasna, nego najljepša i najpoželjnija*.

Pohotnost, iako je prikrivena, otkriva smrt.

U ogledu **Nastajanje Perikla Maria Teresa Micaela Prendergast**¹⁸ slijedi trag utjecaja edipovske priče u Shakespeareovom djelu **Periklo** otkrivajući elemente koje, kako smatra, nije mogao razriješiti ni sam Shakespeare.

Prvi put objavljen je 1609. godine u izdanju Quarto pod naslovom **Periklo, knez Tirski**, a u izdanju Folio pojavio se tek 1623. Prvi mu je izvor djelo **Confessio Amantis**, poglavlje **Appoloniuis, the Prince of Tyre (ApolonijeTirski)** pjesnika **Johna Gowera** iz 1483. godine koji progovara u prologu svakog čina u **Periklu** otkrivajući dugu tradiciju ideje te pripovijesti. Naime, Gowera je nadahnulo djelo **Pantheon, or Universal Cronicle Godfreyja iz Viterba** iz druge polovice 12. stoljeća. No to nisu jedini izvori.

Autorica je mišljenja da za **Shakespearea** pojava **Gowera** kao priznanje vlastitih literarnih predaka obećava besmrtnost. Upravo kao što se **Gowera** oživljuje svaki put kada mlađi autor, u ovom slučaju **Shakespeare** prepričava pripovijest o **Periklu**, tako će i **Shakespeare** biti prizvan kada autori poslije njega preuzmu tu temu.

Razvlašćivanje samog sebe tu je od odlučnog značenja. Taj šekspirovski anticipirani *anti-copyright* je temelj besmrtnosti. Upravo kao što se otac razvlašćuje potomstva i oslobađa ga svoje manipulacije da bi osigurao nastavak svoje loze. U **Shakespeareovom se Periklu** ne radi o neprijateljstvu između sina i oca nego o sukobu

¹⁷ Freud, S. (1982), “Das Motiv der Kästchenwahl”, *Studienausgabe*, X., Frankfurt am Main: Fischer.

Frojd, S. (1987) u “Motiv biranja kovčežića” u *Psihoanaliza i telepatija*, Beograd: Grafos, prijevod J. Aćin

¹⁸ Maria Teresa Micaela Prendergast, „Engendering *Pericles*“, *Literature and Psychology*, Vol. XXXXII, br. 4, 1996., str. 53-57

Jungova pacijentica Magda lijepa je, inteligentna, školovana žena takozvanog visokog društva koja odrasta u incestuoznom odnosu s ocem kojeg obožava, no koji se na taj beskrupulozni način samo osvećuje svim ženama zbog razočaranja i boli koje mu je nanijela njezina majka

nost uvijek otkrije.¹⁹

Jungova pacijentica Magda lijepa je, inteligentna, školovana žena takozvanog visokog društva koja odrasta u incestuoznom odnosu s ocem kojeg obožava, no koji se na taj beskrupulozni način samo osvećuje svim ženama zbog razočaranja i boli koje mu je nanijela njezina majka. Usporedo s Magdinom mučnom životnom pričom odvija se Jungova, i to za njega teškom razdoblju. Zbog različitih stajališta razilazi se s Freudom, vodi privatnu praksu kojom baš ne zarađuje najbolje, supruga Emma nosi peto dijete, a i u ljubavnoj je vezi sa svojom učenicom i suradnicom Antonijom Wolff, uz to i sam je u depresivnom stanju. U takvom se trenutku 1913. godine ukrštaju Magdin i Jungov život. Taj susret sa zrelom, izmučenom, izopačenom ženom koja žudi za tim da joj se oprost, i da sama sebi oprost, Junga gotovo vodi do sloma. Tu opasnost uviđa, ali i to da Magda nije pacijentica kojoj bi bio u stanju pomoći.

19 Jung, C.G. (1962) *Erinnerungen, Träume, Gedanken*, Exlibris

20 West, M. (1983) *The World is Made of Glass*, London: Hodder and Stoughton, str. 7

nad posjedovanjem kćerke pri čemu se ukazuje na neprirodan čin očevog zaposjedanja svoga djeteta.

Maria Teresa Prendergast ističe da Shakespeare *veliča interakciju između obiteljskih i tekstualnih loza da bi naglasio ideal „razvlaštenja“ – da netko može jedino zadobiti literarnu i obiteljsku besmrtnost lišavajući se vlastitog teksta i potomstva.*

Moris West odlučio je u romanu ***Te World is Made of Glass*** iznijeti istinit slučaj iz ordinacije **Carla Gustava Junga** zapisanog u njegovu djelomično autobiografskom djelu ***Sjećanja, snovi i razmišljanja***.¹⁹ Naslov romana, koji kritičari smatraju autorovim remek-djelom, citat je **Ralpa Walda Emersona**, a ujedno je i moto romana: „Počini zločin, i svijet je napravljen od stakla. Neka te pojed-

Znamo li koja nam je knjiga posljednja? Koju pišemo? Koju smo napisali kao da je posljednja? Ili, koju smo pročitali? Skrivaju li posljednja djela ključ za rješenje i odgovoravanje autorovog kraja. Ili vlastitog? Kao što se može naslutiti iz interesa mnogih pisaca, mnoge muči pitanje – “kad je kraj?”. Je li već nastupio? Prije posljednje napisane knjige. Često je ta tema prikriivena proučavanjem djela drugih pisaca. O posljednjim Shakespeareovim djelima piše i Ted Hughes u knjizi *On Shakespeare*. A Seth Lerer istražuje ih u *Shakespeare’s Lyric Stage: Myth, Music and Poetry in the Last Plays*²¹

Lytton Strachy u tekstu je “Shakespeareovo posljednje razdoblje” (“Shakespeare’s Final Period” objavljenom u *Books and Characters*) iz 1922. godine istaknuo da Shakespeareovi *posljednji komadi pokazuju da su mu tada ljudi već dojadili, da mu je bio dosadan stvarni život, da mu je bila dosadna drama, da mu je zapravo sve bilo dosadno osim poezije i poetskih snova*. Više ga nije zanimalo, može se često osjetiti, smatra autor, što se događa, ili što tko kaže, osim besprijekorne lirike, ili novog, izvanrednog ritmičkog učinka, ili velikog mističkog govora?²²

Smatra se da je Shakespeare utonuo u mirnu šutnju jer je u Oluji namjerno izrekao svoje posljednje riječi. Za mnoge je on Prospero.

Ben Johnson ljutito je optužio kazališnu publiku da je podcijenila njegov satirički realizam, preferirajući ‘neku pljesnivu priču’ (“a mouldy play”) poput **Perikla**.

Ipak, taj *pljesnivi komad*, priznavši **Gowera** kao praoca **Periklove** teme, čak i ako se osjeća da mu se pervertiranost ljudi popela na vrh glave, opomena je. Podsjetnik: “Otišao sam, a što ćete vi, draga publiko? Tu vam je zrcalo.” Unatoč izrugivanja **Perikla** za kojeg se zna reći da bi, da nije bilo prikazivanja incesta i prostitucije, djelovao kao *djelo dječjeg teatra*.

Jung je priznao da se ne može nositi sa slučajem svoje pacijentice.

Shakespeareu je lako. Čarobnjački može razriješiti muke svojih likova. Kazniti ih ili nagraditi. Gower završava komad:

**“Nek su Antioh i kći primjer svima
Da se za grešnu strast i kazna prima,
A Periklo i kraljica i kći
Dokaz da krepost ne mogu ni zli
Udarci Sudbe skršiti, i da daju
Nebesa krunu sreće joj na kraju.**

21 Lerer, S. (2018) *Shakespeare’s Lyric Stage: Myth, Music and Poetry in the Last Plays*, Chicago: University of Chicago Press

22 Michael Dobson “Bereft and Beruffed”, *London Review of Books*, vol. 41, br. 11, 6 June 2019

(...)

Kad saznalo se što Cleon i žena Smjerahu, narod sav tog istog trena, Perikla slaveć, nju i njega satire. U palači im, usred silne vatre. Ubojstvo kaznit bozima bje milo, Iako nije izvršeno bilo. (...) ²³

Antiohova je zagonetka lagana jer ju je Shakespeare namijenio publici. Periklova šutnja kojom se spašava –

„ (...) grijeh bolje skriti je nego što je Otkrit ga. Majku vole svi, po pravu, Stog i moj jezik voli svoju glavu. ²⁴

- upozorava – to se može dogoditi i vašem djetetu. Ne samo Shakespeareovoj Marini ili Miji iz susjedstva. A Shakespeare neće biti u blizini da ih spasi svojom pravedničkom mudrošću i dramskim talentom.

Tesone postavlja pitanje *može li se užas incestuoznog čina (ili fascinacija njime) izvoditi jedino iz kršenja tabua incesta, ili on, poput teleskopa, uključuje i kršenje narcističkog tabua, koje još umnaža njegova pustošenja*.²⁵

Mnogo toga je čovječanstvo saznalo o sebi. Ali teško se opire vlastitome mraku. Onome – zašto ne djeluje unatoč tome što zna? Jer više joj nisu potrebne providne zagonetke. Gotovo je prošlo stotinu godina od poznate izjave Sigmunda Freuda *da ne bi bila potrebna zakonska i običajna zabrana kad bi bilo pouzdanih prirodnih brana protiv rodoskrvnih iskušenja*.²⁶

23 Shakespeare, W. (1987) *Periklo*, op. cit. str. 140

Shakespeare, W. (1968) *Pericles, Prince of Tyre*, op. cit. str. 99

24 Shakespeare, W. (1987) *Periklo*, op. cit. str. 50

Shakespeare, W. (1968) *Pericles, Prince of Tyre*, op. cit. str. 6.

25 Juan Eduardo Tesone, „Psihoanalitičke napomene o incestu: Raskinuti trokut?“, op. cit. str.217

26 Frojd, S. (1984 /1916-17) *Uvod u psihoanalizu* (21. predavanje), Novi Sad: Matica srpska, prijevod B. Lorenc, str. 213

Freud, S. (1982) (1916-17 /1915-17) *Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse, Studienausgabe Band I*, Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, str. 329